

PLATO'S EU

Filozofsko učenje
za spletno okolje
v EU

**“Zakaj bi morali biti
moralni?”**

Co-funded by
the European Union

Različica	Datum	Komentarji
1		<i>Prvi osnutek delavnice, kot je bil pripravljen za PRP2, je bil ponujen partnerstvu v revizijo.</i>
2		<i>Slovenska različica</i>
Naslov dokumenta:	<i>Zakaj bi morali biti moralni?</i>	
Datum izida:		
Avtor:		
E-mail naslov:		
Sodelujoči pri dokumentu:		
Ocenjevalec kakovosti	/	
Število strani	11	
Status zaupnosti	Javno	

KAZALO

DELAVNICA:	4
“ZAKAJ BI MORALI BITI MORALNI?”	4
1. UVOD V TEMO	5
2. PREGLED LEKCIJE	6
3. LEKCIJA – AKTIVNOSTI DELAVNICE	7
3.1. Morala	7
3.2. Morala kot zgodovinsko in kulturno pogojen pojav.	8
3.3. Moralna intuicija	8
3.4. Družba brez morale 1. - Homo homini lupus	9
3.5. Družba brez morale 2. - Homo homini lupus	10
3.6. Država brez pravil	10
4. RAZPRAVA	11
5. DODATNI VIRI	11

Co-funded by
the European Union

DELAVNICA:

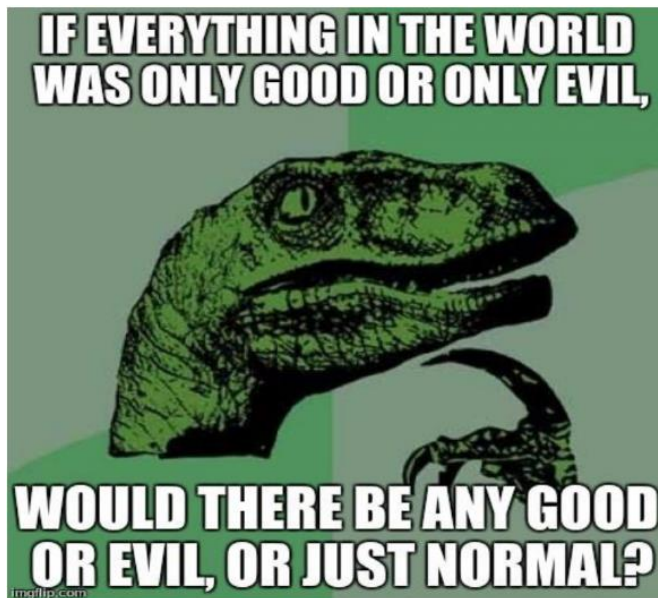
“ZAKAJ BI MORALI BITI MORALNI?”

1. UVOD V TEMO

Ta delavnica se osredotoča na problem in vprašanja morale. Natančneje bomo obravnavali vprašanja, kot so: »Kaj je morala in kaj je njen vir? Kako postanemo moralna bitja? Ali je morala pomembna za družbo, oz. kakšna je naloga morale?« Najprej bomo izvedeli, kako lahko razmišljamo o virih moralnosti in kako je v to vprašanje posegel razvoj kognitivne znanosti. V drugem koraku bomo s pomočjo primerov moralnih dilem poskušali ponazoriti pomen moralnosti in s tem pokazati družbeno in intersubjektivno naravo morale. Tretji korak je namenjen razmisleku o pomenu moralnosti z družbenega vidika. Vprašali se bomo, če je morala ključni regulator naših družbenih odnosov in če bi lahko kot družba obstajali brez morale. Zadnji del lekcije je namenjen razpravi o možnosti moralnega razvoja tako za posameznika kot za skupnost.

Naloga učitelja je vodenje razprave in zagotavljanje povratnih informacij. Pričakovano trajanje delavnice je 120 minut.

2. PREGLED LEKCIJE

Učne dejavnosti v tej lekciji so namenjene obravnavi osnovnih vprašanj s področja morale filozofije kot posebne filozofske poddiscipline, ki raziskuje moralo. Vprašanje »Ali smo moralna bitja?«, ki ga napoveduje že naslov, naj bi učence spodbudilo k problematiziranju navidezno očitne zadeve. Učna ura se bo začela s pregledom različnih pristopov k opredelitvi morale in nakazala posledice, ki jih različni pristopi prinašajo (deontološki in konsekvencialistični pristop) s konkretnimi primeri moralnih dilem in moralnih problemov. Nato se bomo osredotočili na nedavne raziskave na področju kognitivne znanosti in socialni psihologiji (Daniel Kahneman, Hugo Mercier in Dan Sperber, Patricia Churchland, Joshua Green), ki kažejo, da so naše moralne sodbe *post hoc* racionalizacije in ne rezultat primarnega racionalnega razmišljanja.

Osredotočili se bomo tudi na odnos in pomen morale za pravni in družbeni sistem kot temeljna okvira za naše delovanje kot družbene celote, in sicer tako, da bomo obravnavali družbo brez morale. Kako bi ta družba delovala in ali bi sploh lahko delovala v smislu skupnosti kot sistema, ki temelji na sodelovanju njenih članov? Ker je delavnica sestavljena iz več dejavnosti, je potrebnih več gradiv in orodij za izvedbo vseh. Če imate težave z zagotavljanjem vse potrebne opreme, lahko improvizirate (npr. namesto pametnega telefona uporabite prenosni računalnik itd.)

Potreben material: več listov belega papirja (A3 ali A4), pisala, pametni telefoni ali računalniki, viri o izbranih temah (glejte poglavje 3.2 spodaj), podatki projektor in projekcijsko platno.

Učni izidi, ki bodo doseženi na delavnici:

- Učenci bodo bolje razumeli koncepte morale in različne oblike moralnih sistemov;
- učenci se bodo zavedali pomena in pomembnosti morale v sodobnem svetu;
- učenci se bodo zavedali pomena morale za družbe in naše pravice;
- učenci pridobijo vpogled v spremembe, ki jih prinašajo kognitivne znanosti in družbena psihologija na področje moralne filozofije;
- učenci se zavedajo odgovornosti, ki jo imamo kot moralna bitja.

3. LEKCIJA – AKTIVNOSTI DELAVNICE

Učna ura je sestavljena iz šestih učnih dejavnosti, ki so med seboj povezane. Vsaka od njih je opisana v ločenem podpoglavju.

3.1. Morala

Morala je običajno opredeljena kot spremenljiv, zgodovinsko in kulturno pogojen nabor vrednot sodb, običajev, idealov, prepričanj, pravil, institucij in norm, ki usmerjajo ljudi pri njihovem praktičnih moralnih dejanjih. Tako lahko rečemo, da je morala kot ena od osnovnih povezovalnih družbe, je tudi eden od regulatorjev družbenega delovanja. Morala kot normativni sistem temelji na notranji sankciji, ki se pojavi po prekoračitvi določenih meja (občutki krivde, sramu itd.), in predstavlja družbeno identiteto posameznika.

Spoštovanje moralnih norm se zahteva od vseh članov skupnosti. Moralne norme so povezane s predstavami o tem, kaj je prav in kaj narobe. Vendar pa sam izraz »moralno« ne pomeni, da je nekdo »moralno dober«. Ta izraz uporabljamo za označevanje pojavov, ki so del moralnega področja.

To učno dejavnost začnite tako, da učence razdelite v skupine po tri do pet. Učenci nato ustvarijo modelno situacijo, ki ponazarja dobro (pravilno) in slabo (napačno) odločitev pri poskusu reševanja simuliranega problema. Ko učenci predstavijo svoje rešitve problemskih situacij, jih povabite k zaključni razpravi, v kateri bodo ugotovili skupne značilnosti pravih in nepravilnih odločitev.

Ob koncu te dejavnosti učencem zastavite naslednja vprašanja za razpravo:

- Ali lahko rečemo, da so moralno dobra dejanja tista dejanja, ki povečujejo raven sodelovanja v skupnosti?
- Ali nam lahko evolucijska teorija pomaga pri razmišljanju o morali? Zakaj da, zakaj ne?
- Ali nam lahko religija pomaga pri razmišljanju o moralnosti? Zakaj da, zakaj ne?
- Ali je po vašem mnenju pomembneje upoštevati namen ali posledico dejanja, ko razmišljamo o moralnosti?
- Kje se naučimo moralnosti oziroma kako postanemo moralna bitja? Kakšno vlogo imata pri tem družina in šola?

3.2. Morala kot zgodovinsko in kulturno pogojen pojav.

Primer suženjstva

Danes na splošno velja, da so vse oblike suženjstva moralno nesprejemljive. Vendar pa to ni bilo vedno tako. Omenjen primer nakazuje razvoj morale in nam pomaga bolje razumeti, kaj pomeni, da je morala zgodovinsko in kulturno pogojen pojav.

Na začetku te dejavnosti razdelite učence v štiri skupine. Prva skupina bo imela nalogo, da poišče informacije in ustvari miselni zemljevid na temo »Kaj je suženjstvo?«. Druga skupina se bo osredotočila na razmislek o odnosu do suženjstva in njegovih oblik od antike do abolicionističnega gibanja (konec 18. stoletja).

Tretja skupina se bo osredotočila na analizo abolicionističnega gibanja in njihove argumente, ki so na koncu pripeljali do odprave suženjstva.

Četrta skupina se bo osredotočila na sodobna moralna stališča do suženjstva in argumente, s katerimi ga danes zavračamo. Učenci bodo nato poskušali obravnavati vprašanje suženjstva kot moralni problem in kot moralno dilemo.

Pri tej temi lahko uporabimo izraze, kot so človekovo dostojanstvo, dostojanstvo človeške osebe, človekove pravice, enakost.

Ko učenci predstavijo svoje miselne zemljevide, jim postavite naslednja vprašanja za razpravo:

- Ali se lahko spomnite drugih primerov, ki kažejo na moralni premik ali spremembo moralnega vrednotenju v naši zgodovini?
- Kaj bi lahko šteli za sprožilec ali orodje takšnega premika? Ali je dobra morala v zvezi s tem pomembno moralno razsojanje?

3.3. Moralna intuicija

Sodobne raziskave na področju kognitivne znanosti in socialne psihologije prav tako z vidika moralne filozofije posegajo v moralno raziskovanje. Postavlja se vprašanje kako pridemo do moralnih sodb in moralnih vrednotenj? In kako je mogoče, da ne ravnamo vedno moralno pravilno, čeprav vemo, kaj je moralno pravilno?

Pri tej dejavnosti bomo uporabili dela J. Haidta, H. Mercierja in S. Sperberja. Pri tem bomo v pomoč njihova pojmovanja moralne intuicije, racionalizacije, intelektualističnega in interakcionističnega razuma in moralne argumentacije. Če nekoliko poenostavimo mnenje avtorjev, je naše moralno sklepanje rezultat moralnih intuicij (ki jih sprožijo moralna čustva). Šele nato naš razum pride do postracionalizacije rezultata našega moralnega vrednotenja. Naš razum pa lahko pride do različnih oblik racionalizacije, od bolj prepričljivih do bolj nejasnih.

Naš interakcionistični razum ima svoje argumente in utemeljitve, ki jih ocenjujemo. Tako kot ocenjujemo svoje argumente in utemeljitve, počnemo tako tudi z argumenti in utemeljitvami drugih. Boljši kot je argument, prej nas prepriča. Tako lahko razložimo moralni premik, o katerem smo govorili tudi v prejšnji dejavnosti.

Kot primer razuma, ki utemeljuje naše moralne ocene, lahko vprašamo učence: Ali je uživanje našega hišnega ljubljénčka slabo? Ali je spolni odnos z našim sorojncem slab? Ali je prav, da nekoga zavajamo na spletu? Zakaj da ali zakaj ne?

Ko skupine končajo razpravo, jim postavite naslednje vprašanje: Ali je pomembno, da o moralnih vprašanjih razpravljamo v javnosti? Menite, da je boljše, če poskuša vsak zase najti odgovore o moralnih vprašanjih? Zakaj da ali zakaj ne?

3.4. Družba brez morale 1. - Homo homini lupus

Učencem dajte v branje naslednji primer, nato pa odprite debato s vprašanji.

Primer 1: Dekle, ki joka

Predstavlajte si, da greste domov iz šole ali službe. Ste precej utrujeni in se že veselite tople večerje, ki vas čaka na mizi. Do doma vas loči le še prečkanje mostu in nekaj metrov hoje. Že ste na mostu in zaslišite glasen jok mlade ženske. Odločite se, da boste šli naprej, in pomislite, da je bil morda za zvok kriv veter. Vendar ponovno zaslišite jok in to veliko glasneje. Očitno je, da oseba, ki tako glasno joka, preživlja nekaj težkega. Za trenutek se vprašate ali naj greste in jo objamete ali pokličete policijo. Nato se odločite, da ne boste storili ničesar in pohitite domov. Zjutraj izveste iz novic, da je na mostu, po katerem ste včeraj hodili, mlada ženska storila samomor.

Vprašanja:

1. Ali bi se v takem primeru počutili moralno sokrivega? Zakaj da, zakaj ne?
2. Kaj bi bilo po vašem mnenju moralno pravilno storiti?

3.5. Družba brez morale 2. - Homo homini lupus

Učencem dajte v branje naslednji primer, nato pa odprite debato s vprašanji.

Kdo me vidi, kdo me sliši in kdo mi bo pomagal?

Predstavljajte si, da ste na silvestrovo zunaj s prijatelji. Zabavate se, a pozneje ugotovite, da bar, v katerem sedite, ne omogoča plačevanja s kartico in da nimate dovolj gotovine pri sebi. Odločite se, da boste prijateljem rekli, da boste šli do bližnjega bankomata. Zapustite bar in se odpravite po osvetljeni ulici. Kot ste morda pričakovali, je polna ljudi. Zavijete v stransko ulico, prav tako dobro osvetljeno, kjer je bankomat. Takoj, ko zavijete, opazite neznano osebo, ki se vam približuje. Še naprej se vam približuje in začnete imeti neprijeten občutek. Ne ustavite se pri bankomatu, ampak spremenite smer in hitro pridete na glavno ulico. Zasedovalec vam še vedno sledi in se vam približuje. Na poti srečujete ljudi, pri katerih poskušate poiskati pomoč, vendar se vsi izogibajo ali se pretvarjajo, da vas ne slišijo.

Vprašanja:

1. Ali menite, da so dejanja mimoidočih moralno pravilna? Zakaj da, zakaj ne?
2. Kaj jih je morda spodbudilo k temu, da so sploh ukrepali?
3. Katera dejanja bi bila po vašem mnenju v tej situaciji moralno sprejemljiva?

3.6. Država brez pravil

Naslednja dejavnost je namenjena povzemanju dosedanjega znanja. Thomas Hobbes, v Leviatanu opisuje naravno stanje človeka kot "homo homini lupus".

Učence pozovite, naj skupaj oblikujejo miselni zemljevid družbe, v kateri je morala popolnoma odsotna. Na podlagi tega opisa poskušajte oblikovati funkcije, ki bi jih opravljala morala v družbi.

4. RAZPRAVA

Z naslednjimi vprašanji lahko razširite teme, ki ste jih obravnavali v delavnicah.

- Ali smo lahko ljudje brez moralne razsežnosti?
- Ali obstaja kaj, kar se nam na splošno zdi moralno nesprejemljivo? V primeru pritrdilnega odgovora navedite primer.
- Ali so kategorije dobrega in slabega rezultat našega vrednotenja nekega dejanja ali zgolj obstajajo same po sebi?
- Ali lahko razmišljamo o morali v živalskem kraljestvu? Z drugimi besedami, če lev ubije antilopo, ali je to moralno ovrednoteno dejanje?
- Ali lahko umetno inteligenco štejemo za moralnega akterja? Kaj bi morala imeti da bi to lahko storila?

5. DODATNI VIRI

- https://files.libertyfund.org/files/869/0161_Bk.pdf
- <https://plato.stanford.edu/entries/morality-definition/>
- <https://www.verywellmind.com/what-is-morality-5076160>
- <https://www.merriam-webster.com/dictionary/morality>
- <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/morality>
- https://www.motherjones.com/files/emotional_dog_and_rational_tail.pdf